

RESUM DE LA JORNADA: INICIATIVES PER A LA CONTRIBUCIÓ DE TURISTES ALEMANYS A LA CONSERVACIÓ DE LA SERRA DE TRAMUNTANA, PATRIMONI DE LA HUMANITAT DE LA UNESCO

Sandy Hemingway, Presidenta de Amics de la Terra Mallorca donava la benvinguda als participants a la jornada i va agrair als sponsors del projecte i als socis que ho recolzen. Va parlar de la importància d'unir forces entre totes les entitats i persones que treballen per conservar la Serra de Tramuntana, una zona de gran bellesa però molt fràgil. Va explicar les activitats que ha dut a terme Amics de la Terra per ajudar en la seva conservació: reforestacions, neteja de olivars, neteja de camins, educació sobre els valors de la Serra, etc.

Hartmut Rein de la consultoria alemanya de turisme BTE va presentar el projecte Inicatives per a la Contribució de Turistes Alemanys a la Conservació de la Serra de Tramuntana, que està finançat per la Fundació alemanya DBU i dut a terme per BUND (Amics de la Terra Alemanya), BTE Turisme Consultoria i Amics de la Terra Mallorca.

És un projecte pilot que es desenvoluparà a la vall de Sóller, epicentre de turisme de senderisme, especialment dirigit als turistes alemanys.

L'objectiu del projecte és informar als turistes de parla alemanya de senderisme i als operadors turístics, amb la finalitat de sensibilitzar-los sobre la necessitat de mantenir el paisatge cultural Serra de Tramuntana, animant-los al fet que contribueixin activament a la preservació de la Serra de Tramuntana i a desenvolupar ofertes turístiques concretes de conservació.

Per aconseguir aquests objectius, el projecte ha definit cinc mòduls d'actuacions:

1. Informació i conscienciació de turistes i turoperadores alemanys

Elaboració i difusió d'informació específica sobre els valors i qualitats històriques naturals, agrícoles i culturals del Patrimoni Mundial Serra de Tramuntana de la UNESCO, dirigida a turistes alemanys i operadors turístics, informant-los dels reptes per mantenir els cultius i la conservació dels tradicionals murs de pedra seca i bancals, la flora i fauna específica, així com els productes locals relacionats amb el paisatge. Inclourà informació sobre què poden fer els turistes per recolzar la conservació de la Serra. (L'apartat 1 es desenvoluparà en cooperació amb el Consorci Serra de Tramuntana Patrimoni Mundial, l'Associació de Guies de Muntanya i la Iniciativa Capvespre).

2. Formació d'actuals i futurs guies de muntanya

Organització d'un seminari dirigit als Guies de Muntanya (guies oficials de senderisme) i el desenvolupament d'un mòdul de formació que compregui informació sobre els valors naturals i culturals històrics de la Serra de Tramuntana, que justifiquen l'etiqueta de "Patrimoni de la Humanitat" i la necessitat de recolzar l'agricultura amenaçada local. Es presentarà el mòdul de formació en un taller per 6 centres de formació de guies de muntanya. (L'apartat 2 es desenvoluparà en cooperació amb l'Associació de Guies de Muntanya de Mallorca).

3. Participació activa de turistes en treball de conservació (voluntariat)

Es realitzaran quatre jornades de voluntariat amb la participació activa de turistes alemanys en mesures de manteniment dels olivars amenaçats per la invasió de vegetació (pins i canyís) i reparació de les històriques parets de pedra seca. Es distribuirà informació sobre les jornades als hotels de Sóller. Voluntaris de BUND vindran per fer una enquesta entre caminants alemanys sobre els seus interessos en la Serra de Tramuntana.

(L'apartat 3 es desenvoluparà en cooperació amb la Cooperativa Capvespre, propietaris de olivares i els Margers del Consell de Mallorca).

4. Construcció d'una xarxa entre els actors implicats

Foment de cooperació en xarxa (networking) entre tots els actors involucrats (hotels, guies, Cooperativa de Sóller, Consell de Mallorca, Associació de Guies de Muntanya, Amics de la Terra, BTE, BUND) mitjançant reunions anuals (presentació i tancament) i la difusió d'informació via un butlletí.

5. Suport a la venda de productes locals

Promoció de productes locals de la Serra de Tramuntana i informació sobre els punts de venda a la Vall de Sóller, mitjançant una pàgina web específica i informació als hotels (L'apartat 5 es desenvoluparà en col·laboració amb la Cooperativa Agrícola de Sóller, el Consell de Mallorca i Amics de la Terra Mallorca).

Mercedes Garrido, Consellera Executiva de Territori del Consell de Mallorca va parlar sobre la Declaració d'UNESCO i el seu desenvolupament en la Serra de Tramuntana. Va fer una descripció de les característiques geomorfològiques, físiques, socials i econòmiques, així com el marc legal de la Serra de Tramuntana i va citar frases sobre la seva excepcionalitat fetes per personatges il·lustres o reconeguts que han visitat Mallorca.

Espanya és el tercer país del món amb més béns declarats de la UNESCO, darrere d'Itàlia i Xina, en concret 40 com a Patrimoni Cultural, 3 com a Patrimoni Natural i 2 com a Patrimoni Mixt. Balears té 2 llocs declarats (Dalt vila d'Eivissa i la Posidònia (Patrimoni Mixt, 1999; Serra de Tramuntana Mallorca (Patrimoni Cultural, 2011)) i un en procés (Menorca Talaiòtica (Patrimoni Cultural)).

La declaració de la Serra de Tramuntana com a patrimoni Cultural s'ha donat pels seus valors culturals i naturals que ha permès testimoniar un intercanvi important de valors humans al llarg d'un període de temps o dins d'una àrea cultural del món, en el desenvolupament de l'arquitectura o la tecnologia, les arts monumentals, l'urbanisme o el disseny paisatgístic. La cultura àrab i cristiana ens han deixat valors com la tecnologia de recollida d'aigua o els horts propers a la poblacions a partir d'una font, els coneixements especialitzats agrícoles en els olivares, els murs de pedra seca, els camins empedrats, fars, torres, o el sistema territorial de grans possessions i propietats. Tot això fa possible i única la relació entre l'agricultura i l'estil de vida.

Sobre la situació actual, en 2009 es va aprovar el Pla de Gestió de la Serra de Tramuntana que defineix els objectius i les accions per conservar la Serra; en 2010 es constitueix el Consorci de la Serra de Tramuntana com a òrgan de gestió que ha d'executar el pla mitjançant accions directes o coordinant a les diferents administracions amb competències sobre la Serra; en 2014 la UNESCO elabora un informe per valorar la situació actual del ben declarat, que confirma que es conserva bé i sense greus amenaces. Cal remarcar que el 95% de la Serra de Tramuntana és propietat privada.

Com a amenaces trobem l'abandó de les activitats agràries, la pèrdua dels elements etnològics que les mantenen i la sobrecàrrega turística (especialment en temporada alta).

Com a oportunitats de futur trobem:

- Aposta pel desenvolupament de productes agroalimentaris de la Serra (marca SdT-PM) i potenciar fires d'artesanaria.
- 500.000€ anuals destinats a protegir i millorar el Patrimoni i Paisatge a través d'ajudes a ajuntaments i particulars a part de les de la Conselleria d'Agricultura del Govern Balear i el Departament de Patrimoni.

- L'Assemblea d'Alcaldes de la Serra de Tramuntana (19 municipis) com a òrgan de coordinació entre municipis.
- El procés participatiu com a instrument estable de governança.
- Col·laboració amb la Conselleria d'Educació del Govern Balear perquè 20 centres escolars treballin en un "Pla programa sobre la Serra".
- Reestructuració del centre d'interpretació situat en Raixa.
- Creació de punts d'informació local en cada municipi.
- Continuar amb els treballs de la Ruta de "Pedra en Sec".
- Modificació del Pla Especial, obertura de nous trams, llei de camins.
- S'està redactant el Pla d'intervencions en Àmbits Turístics (PIAT) que definirà el sistema Territorial Serra de Tramuntana i regularà els aspectes territorials i urbanístics en aquest sistema.
- Amb el programa "Smart islands" hi haurà un control d'accessos i aparcaments en punts conflictius (Formentor, sa Calobra...).

Sandra Espeja, Consellera Executiva de Medi ambient del Consell de Mallorca va explicar la situació de la Ruta de Pedra en Sec i la nova candidatura que estan tramitant a la UNESCO.

La Ruta de Pedra en Sec GR 221 proposa descobrir els paisatges construïts amb pedra en sec de la serra de Tramuntana, declarada Patrimoni de la Humanitat per la Unesco en la categoria de Paisatge Cultural. Així mateix, fa possible visitar interessants vestigis històrics, trobar els mites i les llegendes, conèixer les tradicions, l'arquitectura, els costums, la gastronomia i l'artesanía d'aquest lloc privilegiat de la geografia illenca.

L'itinerari senderista s'acosta sovint a la costa i en alguns llocs als cims més elevats de la serralada, i és el punt més alt del recorregut el coll de les Cases de Neu amb poc més de mil doscien-tos metres d'altura. Aquesta combinació i la diversitat de vegetació, amb encinares ombrívols, garrigas i maquias típicament mediterrànies, contribueixen a incrementar l'interès paisatgístic de la sendera.

La Ruta de Pedra en Sec GR 221 té com a suport principal la xarxa d'antics camins restaurada pel Consell de Mallorca, fet que la fa accessible per a senderistes de totes les edats. Així mateix, la climatologia de l'illa la fa practicable gairebé tot l'any.

La Ruta de Pedra en Sec GR 221 ofereix 156,2 quilòmetres oberts i senyalitzats, dels quals 83,7 corresponen a l'itinerari principal, que permeten enllaçar Deià amb el Port de Pollença i realitzar el tram entre Banyalbufar i Esporles pel camí des Correu. Els altres 72 quilòmetres formen part de les variants, de les quals es pot fer la de s'Arracó al coll de sa Gramola, la des Capdellà a Estellencs, la de Calvià a Puigpunyent, la de Tossals Verds a Orient, la de Binibassí a cala Tuent i la del pas Llis.

Es pretén ampliar els trams de Palma – Puigpunyent, Palma – Esporles, Palma – Bunyola, Selva – Inca i Artà a Lluc. A més es prepara la candidatura de la Ruta de "Pedra en Sec" per presentar a la UNESCO en la categoria de Paisatge Cultural.

Quico Cabrera, president de l'Associació de Guies de Muntanya de Mallorca va parlar del desenvolupament i reptes del turisme de senderisme en la Serra de Tramuntana. Hi ha actualment 61 empreses de turisme actiu registrades en les Illes Balears, 22 de les quals formen part l'Associació de Guies de Muntanya. Van parlar dels estudis reglats existents per exercir com a guia i la necessitat de defensar la figura de guia titulat oficial. Porten des de 2008 parlant amb les administracions per regular el seu treball, ja que hi ha alguns buits legals, i és necessari evitar l'intrusisme. També destaca la importància de demanar permisos als propietaris per passar per les seves finques, ja que el 95% de la propietat de la Serra de Tramuntana és privada. A l'any vénen uns 2 milions de turistes principalment alemanys i anglesos, encara que els últims anys han augmentat els francesos i nòrdics.

Els guies demanen que hi hagi més interlocució entre els diferents actors implicats en la conservació i ús de la Serra, i que s'unifiquin les senyalitzacions, ja que hi ha diferents senyalitzacions per part del GR, Consell, ajuntaments i demarcació de costes.

Franz Kraus, empresari i fundador de Fet a Sóller, una iniciativa de producció i transformació de productes locals que porta 20 anys i que és una continuació del treball dels avantpassats, renovant plantacions, creant productes nous, comercialitzant i impulsant la dieta mediterrània i la salut. Explica el delicat equilibri entre el territori i la producció de productes locals, que exigeix molt treball per mantenir la terra en bon estat i reparar els marges de pedra seca. Creu que l'ecologia unida a l'economia és el futur per a la Serra de Tramuntana; per mantenir el paisatge cal conrear i vendre productes.

Miquel Gual, president de la Cooperativa de Sóller, amb 350 agricultors socis, explica el procés de la producció d'oliva i oli d'oliva, la denominació d'origen i la importància que al productor se li pagui un preu raonable que li permeti mantenir el paisatge i explotar el cultiu dels olivars. Actualment tenen un nou repte, recuperar el cultiu i comercialització de la taronja. Volen fer una normativa de qualitat per a les taronges de Sóller entre el Consell, Agroilla i la Cooperativa que promogui el cultiu i eviti que promocionin taronges de Sóller que realment vénen d'altres llocs. Destaca la necessitat de fer una economia transversal que beneficia a tots sectors basada en un paisatge cuidat per tenir un turisme de qualitat, més ocupació d'hotels, més ús del transport local i restauració i serveis.

Taller participatiu sobre el desenvolupament dels diferents mòduls del projecte es van fer 5 preguntes i aquestes van ser les respostes:

1. Quina informació imprescindible/bàsica han de rebre els turistes sobre la Serra de Tramuntana Patrimoni de la Humanitat? I els guies de muntanya?
 - Valors de la Serra de Tramuntana (paisatgístics, etnològics, naturals, culturals i de pedra en sec)
 - El que ha costat arribar a tenir la declaració de la UNESCO i que si no mantenim el valoris i el seu bon estat la podem perdre.
 - El 95% és propietat privada. Els propietaris són molt importants perquè la cuiden, la treballen, la mantenen i ens conviden a passejar per ella. Cal posar en valor la labor dels propietaris. Explicar les raons perquè de vegades posen barreres.
 - La història de com vivien els nostres avantpassats i la seva relació amb el paisatge actual.
 - La història del conflicte amb el turisme i la massificació d'alguns llocs. Donar-li la volta i veure com el turisme pot ajudar a rescatar i recuperar el paisatge abandonat.

- La història dels olivars. Abans amb un litre d'oli pagaven a tres dones; era un mitjà de mantenir-se i poder menjar. La qüestió dels preus ha fet que s'abandonin els olivars. Es ven per sota del valor que costa produir-ho. Consumir productes locals ajuda a mantenir el paisatge. El pagés han de treure un benefici per seguir cuidant el paisatge que tots gaudeix-mos.
- Els marges. El gran treball que suposa fer-ho i mantenir-los.
- El treball de voluntariat dels turistes s'hauria de comunicar i que puguin fer un seguiment, de manera que vulguin tornar i ensenyar a uns altres la labor que han fet. (Xarxes socials)
- La manera de treballar antiga (rucs, carregar-se el pes en l'esquena, etc.)
- Singularitats de l'espai: paisatge humanitzat, viu (mitjans de vida i tradició que ho mantenen), restriccions que suposa (moltes barreres privades que són una manera d'organitzar el paisatge, control de la ramaderia que neteja el paisatge,...)
- Oficis tradicionals: tondre, podar,...
- Importància de mantenir la ramaderia (ovelles) per netejar els olivars.
- Canviar la visió urbanita del turisme nacional i internacional. Els locals ens conviden als seus propietats. Els fruits i productes són elaborats pels propietaris.
- (Joan Juan pot fer formació als guies en temes de custòdia del territori)

2. Hauríem de centrar les tasques de voluntariat en una zona del Valle de Sóller o en vàries? Quins llocs en concret o àrees proposaríeu a la Vall de Sóller per recuperar?

- Olivars abandonats, no els cuidats.
- Barranc de Biniaraix.
- Ruta de pedra en sec.
- Actuacions puntuals en tarongers.
- Ensenyar a fer coses diferents i en diferents llocs. Descentralitzar i no massificar.
- Que no facin tasques perilloses i cuidar les mesures de seguretat.
- L'ajuntament pot ajudar a detectar les zones que han caigut els murs o zones degradades per netejar.

3. Quins productes locals i productors hi ha a la Vall de Sóller? També podeu llistar uns altres de la Serra de Tramuntana

- El Consell té un directori que està elaborant amb la nova marca que vol crear de Serra de Tramuntana
- La Cooperativa de Sóller també té una llista

4. De quin altres maneres podem implicar als turistes en la conservació de la Serra de Tramuntana?

- Augmentar el consum de productes locals.
- Elaborar un dossier amb informació per als turistes i deixar-ho als hotels.
- Coherència amb els productes que usen els hotels, i que visibilicen que usen productes locals.
- Donar-li treball als turistes, treballs característics de les diferents temporades de l'any, recollint olives, taronges o garrofes.

5. Com pots implicar-te tu o la teva organització/entitat/hotel en aquest projecte?

- Organitzar un voluntariat en la cooperativa o finques particulars.
- Que els propietaris o guies puguin ensenyar el treball que han fet en la seva finca.
- Els guies poden potenciar la participació dels turistes.
- Participar en un "dia normal d'un mallorquí" (excursió, demanar permís finca, menjar mallorquí, desenvolupar un treball específic, ...).
- Crear un producte de comunicació que ajudi a finançar el projecte (oli, ecotaxa, olivada, olives, refresc de taronja de Sóller..). Una part del preu aniria al projecte.
- Participar i/o organitzar reunions de coordinació.